

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.4.46>

УДК 343.9

**ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ,
АКТУЛЬНІ ПИТАННЯ ТА НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ
ВИКОРИСТАННЯ ГАБІТОСКОПІЇ В УКРАЇНІ
ТА ІНШИХ ДЕРЖАВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ**

Ганьба О.Б.,
*доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності.
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-8391-8284
e-mail: Ganba_Oleg@ukr.net*

Радченя Н.М.,
*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0003-4109-8350
e-mail: radchenya_nm@meta.ua*

Дремлюга К.О.,
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри військової підготовки,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0009-0004-1297-3731
e-mail: kirilo-kirill@ukr.net*

Ганьба О.Б., Радченя Н.М., Дремлюга К.О. Передумови, причини, актуальні питання та напрями активізації використання габітоскопії в Україні та інших державах сучасного світу.

У науковій статті висвітлюються проблемні аспекти слідчих, оперативно-розшукових та інших підрозділів щодо розслідування та превенції кримінальних правопорушень в Україні та інших державах сучасного світу. Аналізуються та класифікуються об'єктивні та суб'єктивні причини, що спонукають до активізації застосування як традиційних, так і новітніх методів габітоскопії у процесі встановлення та ідентифікації осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, вчинених в умовах неочевидності, коли особа суб'єкта злочину не встановлена. Характеризуються перспективи розширення та подальшого удосконалення напрямів активного використання методів габітоскопії в розслідуванні кримінальних правопорушень, у тому числі воєнних злочинів (на прикладі України) в екстремальних умовах в зонах, наближених до лінії бойового зіткнення, а також на інших територіях. Окреслюються проблеми використання в габітоскопії новітніх методик створення фоторобота суб'єктивного портрету розшукуваної особи з використанням комп'ютерних технологій, відеоаналітики тощо. Обґрунтовуються переваги використання традиційних та новітніх методів габітоскопії у процесі розслідування злочинів, встановленні та ідентифікації осіб, винних в їх вчиненні, з урахуванням діяльності правоохоронних органів в умовах дії правового режиму воєнного стану. Аналізуються переваги

використання 3D-моделей у створенні об'ємного зображення особи, як об'єкта пред'явлення для впізнання з метою підвищення якості ідентифікації такої особи. Розглядаються проблемні питання біометричної ідентифікації та автоматичного розпізнавання на її основі обличчя у сфері діяльності міграційних органів та структурних підрозділів оперативно-розшукової і слідчо-криміналістичної діяльності.

Ключові слова: габітоскопія, габітологія, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, досудове розслідування, воєнні злочини, криміналістична ідентифікація, потерпілий, підозрюваний, воєнний стан, оперативно-розшукові підрозділи, правоохоронні органи, фоторобот.

Hanba O.B., Radchenia N.M., Dremluga K.O. Prerequisites, reasons, current issues and directions of intensification of the use of habitoscopy in Ukraine and other countries of the modern world.

The scientific article highlights the problematic aspects of investigative, operational-search and other units in the investigation and prevention of criminal offenses in Ukraine and other countries of the modern world. The objective and subjective reasons that encourage the intensification of the use of both traditional and modern methods of habitoscopy in the process of establishing and identifying persons involved in the commission of criminal offenses committed in conditions of non-obviousness, when the identity of the subject of the crime is not established, are analyzed and classified. The prospects for expanding and further improving the areas of active use of habitoscopy methods in the investigation of criminal offenses, including war crimes (on the example of Ukraine) in extreme conditions in zones close to the line of combat contact, as well as in other territories, are characterized. The problems of using in habitoscopy the latest methods of creating a photographic work of a subjective portrait of a wanted person using computer technologies, video analytics, etc. are outlined. The advantages of using traditional and latest methods of habitoscopy in the process of investigating crimes, identifying and identifying persons guilty of their commission, taking into account the activities of law enforcement agencies under the legal regime of martial law, are substantiated. The advantages of using 3D-models in creating a three-dimensional image of a person as an object of presentation for recognition in order to improve the quality of identification of such a person are analyzed. The problematic issues of biometric identification and automatic recognition of faces based on it in the field of activity of migration authorities and structural units of operational-search and investigative-forensic activities are considered.

Key words: habitoscopy, habitology, criminal offense, criminal liability, pre-trial investigation, war crimes, forensic identification, victim, suspect, martial law, operational-search units, law enforcement agencies, photo work.

Постановка проблеми. Оперативне й ефективне розслідування злочинів у сучасному світі набирає все більшої актуальності. Відповідно завдання органів досудового розслідування в умовах зростання злочинності, виникнення нових видів кримінальних правопорушень, зокрема у сфері кіберзлочинності, фінансово-банківській та інших сучасних сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави, все більш ускладнюється. Удосконалюються і механізми вчинення злочинів на основі досягнень науки у сфері комп'ютерної техніки, розвитку цифрових технологій, електроніки тощо.

Триваюча широкомасштабна збройна агресія російської федерації (далі – рф) проти України спричинила різке зростання воєнних злочинів проти мирного населення та полонених військовослужбовців Сил оборони України, які вчинюються представниками держави-агресора, колаборантами та іншими особами.

Проте варто зазначити, що і до 24 лютого 2022 року, тобто до початку повномасштабної збройної агресії рф проти України, що спричинило запровадження правового режиму воєнного стану, спостерігалась нестабільна загальна криміногенна ситуація, викликана як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами.

Так, згідно з офіційними даними Офісу Генерального прокурора у 2021 році в Україні було вчинено 321 443 кримінальних правопорушень. Проте позитивним є те, що рівень розкриття зазначених кримінальних правопорушень у вказаний період склав понад 90 % [1; 2].

Високий відсоток розкриття аналізованих кримінальних правопорушень зумовлений, насамперед тим, що більшість з них вчинювались відкрито в умовах очевидності, в присутності оче-

видців, у тому числі потерпілих. Окрім того механізм вчинення значної кількості злочинів був зафіксований камерами відеоспостереження, засобами автоматичної фото- та відеофіксації, відеореєстраторами, любительською фото- та/або відеозйомкою тощо. Все в комплексі дало змогу оперативно ідентифікувати виконавців та співучасників кримінальних правопорушень, встановити місця їх роботи, проживання або тимчасового перебування. Це сприяло швидкому розслідуванню злочинів, затриманню та притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб.

Відповідно, швидкість, ефективність та оперативність діяльності працівників слідчих, оперативно-розшукових та криміналістичних підрозділів є вирішальним чинником успішного розкриття та розслідування злочинів, вчинених в умовах неочевидності, коли особа, яка винна в їх вчиненні залишила місце злочину з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Водночас, як слушно заявляє А.О. Левицький, головним новітнім чинником успішної слідчої практики є доступність масиву інформації щодо зовнішності людини, розміщеної в будь-яких доступних інформаційних та телекомунікаційних мережах [3].

Відтак однією з головних умов успішного розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням є системне запровадження в практику діяльності правоохоронних та судових органів передових досягнень сучасної криміналістичної науки, зокрема і габітоскопії, як ефективного методу ідентифікації особи за зовнішніми ознаками [4, с. 12; 5, с. 60–61].

Стан опрацювання. Поняття, сутність, проблемні аспекти габітоскопії досліджувалися всебічно як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Так, З.Т. Гулкевич проаналізував поняття і проблемні аспекти габітоскопії як криміналістичного вчення про дослідження зовнішності людини; В.В. Кікінчук окреслив основні напрямки розвитку криміналістичної габітоскопії як розділу криміналістичної техніки; М.Г. Корабель, К.В. Шейко зосередили увагу на криміналістичній габітоскопії як техніці, що допомагає у розслідуванні воєнних злочинів російської федерації; А.О. Левицький вивчав питання застосування методів криміналістичної габітоскопії у процесі розслідування злочинів «по гарячих слідах» тощо. Водночас нами зосереджено основну увагу на передумовах, причинах та напрямках активізації використання та розвитку габітоскопії в Україні та інших державах сучасного світу.

Метою статті є з'ясування проблемних аспектів, передумов, причин та перспектив активізації використання методів габітоскопії у розслідуванні та превенції злочинів, вчинених в умовах неочевидності, зокрема воєнних, як в умовах мирного часу, так і в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні та інших державах сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Ефективність та результативність роботи правоохоронних органів у процесі розкриття кримінальних правопорушень, насамперед, великої кількості воєнних злочинів, вчинених представниками збройних сил рф, колаборантами, найманцями та іншими особами на території України, залежить від ефективного використання сучасних досягнень криміналістичної науки загалом і новітніх та традиційних методів габітоскопії, зокрема [6, с. 105]. Адже з її допомогою на першому етапі досудового розслідування з'являється можливість звузити коло осіб, підозрюваних у вчиненні злочину; виокремити конкретну підозрювану особу; підтвердити або заперечити її алібі; виявити місце знаходження додаткових доказів завдяки відео-, фото- та інших засобів фіксації; визначити мотиви та окреслити модель поведінки підозрюваної особи; проаналізувати особливості зовнішньої поведінки особи, мову її тіла, зовнішню міміку, емоційний стан тощо, завдяки чому можна визначити ознаки стресу, тривоги, депресії [7, с. 90–91].

В умовах зростання злочинності за рахунок великої кількості воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з довготривалою збройною агресією рф проти України, сьогодення вимагає швидкого реагування та результативного їх розслідування. Ефективне розслідування злочинів залежить від своєчасного застосування оперативно-розшукових та слідчих дій по гарячих слідах. Саме завдяки застосуванню спрощених методик розслідування по встановленню та ідентифікації підозрюваних в їх вчиненні осіб залежить кінцевий успіх розкриття злочинів. До таких методик оперативно та своєчасного розслідування належить і габітоскопія [6]. Її застосування у регіонах, наближених до лінії бойового зіткнення, в «сірих зонах» та інших місцевостях має свої переваги, а саме:

Доступність габітоскопії в негайному використанні її методів будь-яким співробітником правоохоронних органів з метою встановлення підозрюваних у вчиненні злочину осіб та їх швидкої ідентифікації.

Застосування габітоскопії не потребує використання складної стаціонарної криміналістичної техніки та дефіцитних розхідних матеріалів, що має місце в стаціонарних експертних установах під час проведення різноманітних експертиз, особливо комплексних та комісійних.

Використання габітоскопії не вимагає тривалого часу для збирання, фіксації, систематизації та аналізу додаткових доказів, що характерно для діяльності слідчих органів.

Застосування зазначеної методики не потребує глибоких спеціальних знань, навичок та умінь від пересічного співробітника правоохоронного органу [7, с. 91].

Перевага застосування габітоскопії в умовах дії правового режиму воєнного стану, особливо в зонах наближених до лінії бойового зіткнення, також у тому, що вона дозволяє розпочати негайне розслідування злочину обмеженою кількістю співробітників, спричиненою їх завантаженістю значним масивом вчинення воєнних злочинів.

Адже формування словесного портрету, складання суб'єктивного портрету підозрюваного у вчиненні злочину на основі свідчення очевидців злочину, в тому числі потерпілих, інформації з камер відеоспостереження, камер автоматичної фото- та відеофіксації, фотокамер тощо не потребує особливих умов та спеціального приміщення чи установи.

Використання габітоскопії у щойно згадуваних умовах зменшує ризик ураження співробітників правоохоронних органів ворожими дронами й іншими бойовими засобами ворога, оскільки застосування зазначеного методу може бути здійснено у підвальному приміщенні будь-якого будинку, укритті, або іншому захищеному приміщенні.

Окрім зазначеного, активізації застосування габітоскопії як в Україні, так і в інших розвинених державах сучасного світу, сприяє також низка ще й таких суб'єктивних і об'єктивних причин, до яких варто віднести:

Розвиток новітніх технологій у галузі електроніки, комп'ютерної техніки та в криміналістичній науці, сприяє не тільки поширенню новітніх технологій габітоскопії у слідчій практиці розслідування кримінальних правопорушень, але й, на жаль, в удосконаленні методів вчинення злочинів, як у сфері кіберзлочинності, фінансово-банківській системі та інших сферах життєдіяльності сучасного суспільства та держави.

У багатьох державах сучасного світу (Колумбія, Венесуела, Бразилія, Аргентина та інших) для швидкого вчинення злочину особи широко використовують сучасні компактні мобільні засоби пересування, такі як електросамокати, електровелосипеди, мопеди, мотоцикли та інші, що дає можливість швидко залишити місце вчинення злочину з метою уникнення кримінальної відповідальності. Проте і в таких випадках під час ідентифікації транспортних засобів, осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів та інших об'єктів активно використовують методи габітоскопії, зокрема інформацію з камер відеоспостереження, камер автоматичної фото- та відеофіксації, відеореєстраторів, фотокамер та інших засобів [8, с. 622].

Масове поширення у державах сучасного світу камер відеоспостереження, а також смартфонів, які сприяють якісному і доступному аудіо- чи відеозапису будь-яких подій повсякденного життя і навіть процедури й механізму вчинення окремих видів злочинів, особливо булінгу, зґвалтувань, грабежів, розбоїв, у тому числі і воєнних злочинів з метою самоствердження суб'єктів їх вчинення перед однолітками, військовослужбовцями підрозділу тощо. Це сприяє накопиченню відеоінформації, яка слугує основою для застосування методів і підходів габітоскопії для встановлення та ідентифікації осіб, винних у їх вчиненні та швидкому й оперативному розслідуванню злочинів загалом.

Любительська фіксація наслідків воєнних злочинів будь-якими засобами аудіо- чи відеозапису також є важливими джерелами інформації для фіксації винних у їх вчиненні осіб з метою їх подальшої ідентифікації та притягнення до кримінальної відповідальності.

Значна кількість невпізнаних трупів військовослужбовців Сил оборони України, замордованих ворогом цивільних осіб, частин (фрагментів) тіл невпізнаних трупів, які потребують негайної ідентифікації також є важливою причиною активізації використання методів та підходів габітоскопії.

Нагальна потреба в здійсненні розшуку та ідентифікації осіб, зниклих безвісти, полонених військовослужбовців Сил оборони України, викрадених дітей та інших осіб також сприяє активному застосуванню габітоскопії в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Важливою причиною активізації традиційних та новітніх методів габітоскопії є необхідність в оперативній фіксації, аналізі та систематизації доказової інформації щодо суб'єктів вчинення

воєнних злочинів на території України. Зазначена діяльність служить системному формуванню доказової бази щодо вчинення воєнних злочинів РФ для Міжнародного кримінального суду.

Значущою причиною активізації застосування габітоскопії у державах сучасного світу є доступність масиву теле-, відеоінформації, яка закріплюється та зберігається на сучасних носіях і слугує інформаційними джерелами для використання методів і прийомів габітоскопії з метою встановлення осіб, причетних до вчинення злочинів та їх ідентифікації.

Сприяє активізації застосуванню габітоскопії також створення та удосконалення електронних баз даних, реєстрів у міграційній, податковій та інших службах [9]. Зазначені бази даних та реєстри не тільки державних, громадських, але й приватних структур використовуються правоохоронними органами з метою оперативного розслідування як воєнних, так і загальнокримінальних злочинів в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Активне застосування методів габітоскопії зумовлено також неможливістю застосування в екстремальних умовах воєнних дій (особливо в зонах, наближених до бойових дій) більш складних технологій встановлення та ідентифікації суб'єктів злочинів таких як: запахової та генотипної ідентифікації; методом сканування венної судинної карти особи; застосування автоматизованих метричних технологій; методом сканування райдужної оболонки ока та інші [8, с. 622].

Саме за таких умов швидкому та оперативному встановленню та ідентифікації особи, причетної до вчинення злочину, є застосування традиційних методів габітоскопії.

Поширення серед сучасної молоді, у тому числі чоловічої статі, пірсингу, татуювання, татуажу, вживлення силіконових імплантів тощо сприяє формуванню особливих та різючих ознак особи і значно полегшує процедуру її ідентифікації традиційними методами габітоскопії.

Розглянувши та проаналізувавши передумови та причини активізації застосування методів та прийомів габітоскопії у державах сучасного світу та в екстремальних умовах широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, доцільно зупинитись на окресленні та характеристиці перспективних напрямів розвитку габітоскопії, як в Україні, так і в інших державах світу. Проте варто наголосити, що висвітлення зазначених напрямів доцільно розглядати в контексті перспектив розвитку габітології, оскільки габітоскопія є додатковою, допоміжною методикою ідентифікації особи, як складова частина габітології [10, с. 144]. Адже коло об'єктів габітології з допомогою яких здійснюється ідентифікація особи значно ширше, ніж коло об'єктів габітоскопії. В якості таких об'єктів виступають папілярні візерунки пальців рук, ніг, вушна раковина людини, райдужна оболонка ока, сітківка ока, зубна система людини, індивідуальність типу ДНК особи тощо.

Відтак габітологія – це криміналістичне вчення, яке охоплює дентоскопію, криміналістичну дермоскопію, криміналістичне почеркознавство, дактилоскопію, криміналістичну генотипоскопію та інші, що в комплексному застосуванні з методами та прийомами габітоскопії дає найбільший ефект у встановленні та ідентифікації винних у вчиненні кримінальних правопорушень осіб та притягнення їх до кримінальної відповідальності [3; 8].

До подальших напрямів розвитку як габітоскопії, так і габітології загалом варто віднести такі:

1) подальший розвиток криміналістичного одорологічного методу дослідження слідів запаху особи, причетної до вчинення злочину. Одорологія виступає як галузь криміналістичної техніки, що вивчає природу й механізм утворення запахових слідів, які є індивідуальними для кожної особи і які дають можливість її ідентифікувати навіть через тривалий час після вчинення злочину. Адже індивідуальний запах людини зберігається на предметах, документах, одязі, в приміщенні тощо. Це дає можливість завдяки правильному забору та консервуванню запахів з допомогою спеціальних пристроїв для якісного збереження запахової інформації з метою проведення в майбутньому одорологічної експертизи щодо особи, яка представляє слідчий (оперативний) інтерес для органів досудового розслідування [11, с. 248].

Зазначений метод особливо цінний для розслідування воєнних злочинів в умовах збройної агресії РФ проти України, у «сірих зонах» та місцевостях, наближених до лінії бойового зіткнення;

2) створення та удосконалення мобільного технічного обладнання, зручного для користування в екстремальних умовах дії правового режиму воєнного стану для проведення експертизи за побудовою моделі ДНК особи. Зазначена експертиза в сучасних умовах широко та ефективно застосовується для пошуку осіб, зниклих безвісти, для ідентифікації тіл загиблих військовослужбовців Сил оборони України та осіб, які вчинили воєнні та інші злочини [12, с. 48];

3) інтенсифікація застосування для ідентифікації підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень сканування венозної (судинної) карти особи з метою зчитування унікального судинного малюнка людини, а також сканування (розпізнавання) райдужної оболонки ока;

4) активне використання онлайн-реєстру, що містить персональні дані військовослужбовців рф, ідентифікованих полонених росіян – «Russian War Criminals», розробленого громадською організацією «Антикорупційний штаб» та групою незалежних професійних журналістів «Слідство. Інфо», які упорядкували систему цифрофізації доказів з метою її використання для ідентифікації воєнних злочинців, чим значно полегшили процес розслідування [8, с. 622–623; 12, с. 49];

5) широке запровадження даних автоматизованих біометричних технологій з метою прискореної ідентифікації осіб, які представляють слідчий (оперативний) інтерес для правоохоронних органів. Під біометричними даними розуміють сукупність даних про особу, зібраних на основі фіксації її стабільних індивідуальних характеристик та біометричних параметрів, які відрізняють її від інших осіб, а відповідно дозволяють ідентифікувати її. До зазначених характеристик належать: а) оцифроване зображення обличчя; б) оцифровані відбитки нігтьових фаланг пальців; в) оцифрований підпис особи. До біометричних параметрів належать фізичні характеристики особи, а саме: анатомічні ознаки (особливості будови тіла людини); структурні ознаки (внутрішні) – будова тканин, органів, виділень організму тощо; динамічні ознаки (поведінкові риси) [13];

б) системне запровадження поведінкової біометрії. Поведінкова біометрія – це метод, що дозволяє визначити людину за її унікальною поведінкою в момент взаємодії з пристроями й програмами. Підсвідомі рухи і звички створюють своєрідне досье користувача. Завдяки зазначеному легко виявити підозрілу поведінку і злочинні наміри особи як стороннього суб'єкта. Це сприяє ідентифікації потенційного злочинця, який наприклад не є клієнтом банку, але виношує злочинні наміри [14].

Поведінкову біометрію умовно поділяють на активну і пасивну. Активна біометрія – це здійснення певних дій клієнтом-ініціатором, який самостійно ідентифікує себе шляхом сканування відбитків пальця/пальців, обличчя або інших частин тіла. Пасивна біометрія – це поведінкова ідентифікація особи без будь-яких додаткових дій зацікавленого клієнта-користувача. Система автоматично ідентифікує особу шляхом порівняння типової поведінки її з минулою зафіксованою поведінкою. Система збирає більше трьохсот унікальних параметрів, завдяки яким визначає чи є користувач справжнім клієнтом, чи це стороння особа, яка задумала реалізувати злочинні наміри [14];

7) широке запровадження криміналістичної фізіогноміки у слідчу (оперативну) практику правоохоронних органів з метою ефективного виявлення, ідентифікації та притягнення до юридичної відповідальності винної особи.

Предметом фізіогноміки є візуальна психодіагностика особистісних рис людини і, насамперед, рис обличчя (ознак зовнішності), аналіз яких сприяє отриманню інформації про емоційний стан людини та рис її характеру. Існує наукова думка, що за рисами і виразом обличчя можна визначити не тільки емоційний стан людини, а й її минуле, теперішній стан, а також прогнозувати її майбутню поведінку.

Правильно читати обличчя є безцінним умінням, яке вимагає достатнього досвіду, знань та розвинутої на високому рівні інтуїції. Під час дослідження (читання) обличчя певної особи для досвідченого фізіогноміста достатньо лише споглядати її лице. Зазначений метод є безцінним інструментом, який сприяє ефективному визначенню підозрюваної особи, її ідентифікації та притягнення в подальшому до кримінальної відповідальності [15, с. 116];

8) активізація застосування (особливо в умовах збройної агресії рф проти України у «сірих зонах» та в зонах, наближених до лінії бойового зіткнення) новітньої методики пред'явлення для впізнання різних об'єктів ідентифікації за 3D-моделлю її зовнішності, створеної шляхом криміналістичного 3D-сканування. Саме зазначена методика є подальшим розвитком та більш досконалою альтернативою у впізнанні об'єкта за фотознімками, оскільки має низку переваг над упізнанням за статичними фотознімками, а саме: а) 3D-моделі об'єкта впізнання та статистів є об'ємними зображеннями, які дозволяють рельєфно виділити особливості зовнішності таких об'єктів, що значно полегшує процедуру ідентифікації; б) 3D-модель зовнішнього образу об'єкта дає можливість оглянути його з будь-якої сторони, шляхом обертання його навколо осі, наближення чи віддалення його зображення тощо; в) зазначений метод створення 3D-зображення образу об'єкта впізнання дає можливість перевести його із статичного у динамічний стан сприйняття;

г) упізнання за 3D-моделлю є також ефективним засобом проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії в режимі відео-конференції [16, с. 197; 12, с. 48];

9) удосконалення методики створення суб'єктивного портрету загалом та фотороботу як одного з основних методів формування суб'єктивного портрету зокрема. Адже саме завдяки зазначеній методиці упродовж більш як століття забезпечувалось перетворення ідеальної інформації щодо зовнішності людини у матеріальне зображення особи у вигляді мальованого або створеного з допомогою ідеальної фіксації у пам'яті очевидців суб'єктивного портрету особи, яка представляє слідчий інтерес [10, с. 145]. Найбільш досконалим засобом зазначеного перетворення є створення композиційного портрету методом фоторобота, який виготовляється з окремих фрагментів зображень обличчя людини. В сучасних умовах фоторобот особи монтується з допомогою спеціальних комп'ютерних програм.

Допоміжним методом у створенні композиційного портрету особи є метод пластичної, скульптурної або графічної реконструкції обличчя за черепом [17, с. 116–117].

Вбачається, що основними напрямками удосконалення методики створення суб'єктивного портрету та фотороботу як одного з основних різновидів суб'єктивного портрету, є такі: а) забезпечення максимальної достовірності зображення об'єкта ідентифікації шляхом залучення до роботи висококваліфікованих фахівців – художників-криміналістів, судових художників, фахівців у сфері кримінальної фізіогноміки та інших, що практикується в окремих розвинених державах сучасного світу; б) підготовка та підвищення кваліфікації зазначених фахівців у спеціалізованих закладах освіти України та за кордоном; в) розробка нових та удосконалення спеціальних комп'ютерних програм якісного забезпечення зазначеного виду діяльності [10, с. 146];

10) якісне удосконалення методики судово-портретної експертизи, яка є ефективним дієвим засобом ідентифікації воєнних та інших злочинців в умовах триваючої збройної агресії рф проти України.

Учені у сфері досліджень проблем габітоскопії рекомендують упроваджувати програмні засоби для роботи із фотозображеннями особи, які орієнтовані на використання домінуючих або антропометричних точок на фотозображеннях особи, що підвищують ступінь достовірності результатів судово-портретної експертизи [10, с. 147; 12, с. 48–49];

11) ідентифікація особи за динамічними (функціональними) ознаками людини. Цьому сприяє широке розповсюдження звукозапису, відеофіксації функціональних характеристик особи у різних охоронних, технічних, медичних, контролюючих та інших сферах життєдіяльності сучасного суспільства, держави та окремої людини.

Динамічні ознаки – це вроджені або набуті рухові навички, що відображаються в процесі активної життєдіяльності людини. Наприклад, в особливостях та манері ходьби (ходи), голосу, рухів тіла, жестикуляції та в інших динамічних характеристиках особи [17, с. 117].

Отже, предметом ідентифікації особи за динамічними ознаками є: звукові сліди (голос, тембр голос, особливості мовлення тощо); письмові сліди (почерк, його особливості, рівень грамотності, величина літер, чіткість, розбірливість, нахил літер та ін.); рухові сліди (особливості ходьби, жестикуляції, міміки, артикуляції тощо) [18, с. 205].

Головними об'єктами дослідження динамічних особливостей особи є кадри відеозапису з камер відеоспостереження, інформація з пристроїв відеофіксації, що фіксують об'єкт в різних ракурсах і положеннях тіла, голови, рук та інших частин тіла особи.

Використання зафіксованих динамічних ознак особи можливо також як допоміжного засобу перед пред'явленням для впізнання як додаткового, сприяючого впізнанню фактору [10, с. 146–147], що значно підсилює оперативно-слідчі можливості встановлення та ідентифікації особи злочинця, особливо в умовах збройної агресії рф проти України у «сірих зонах» та місцевостях, наближених до лінії бойового зіткнення.

Окрім вищезазначених напрямів, окремо зауважимо, що останнім часом все ширше практикується звернення родичів зниклих безвісти військовослужбовців Сил оборони України до екстрасенсів, магів, мольфарів з метою встановлення місця знаходження осіб, зниклих безвісти, полонених, трупів військових і цивільних тощо. Водночас зазначене питання і надалі залишається неоднозначним і дискусійним [19].

Висновки. Узагальнення викладеного дозволяє зробити такі висновки:

В сучасних умовах зростання злочинності, поширення новітніх видів злочинів, спричинених науково-технічним прогресом, масовим вчиненням воєнних злочинів військовослужбовцями

збройних сил держави-агресора під час широкомасштабної збройної агресії РФ проти України та удосконалення механізмів вчинення різноманітних злочинів, значно зростає потреба системного запровадження у практику діяльності правоохоронних органів передових досягнень сучасної криміналістичної науки, зокрема і габітоскопії.

Використання прийомів і методів габітоскопії як доступного засобу розкриття злочинів дозволяє на першому етапі розслідування зв'язати коло осіб, причетних до злочину; виокремити конкретну підозрювану особу; підтвердити або спростувати її алібі; виявити місцезнаходження додаткових доказів; визначити мотиви та окреслити модель поведінки підозрюваної особи; проаналізувати її функціональні та інші особливості тощо.

Застосування прийомів і методів габітоскопії, особливо в екстремальних умовах дії правового режиму воєнного стану має низку переваг над іншими більш складними методами розслідування.

Активізації застосуванню прийомів і методів габітоскопії сприяють також суб'єктивні та об'єктивні фактори ускладнення суспільного життя не тільки у мирний час, а й особливо в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану.

Ефективний розгляд перспективних напрямів розвитку габітоскопії потребує комплексного аналізу їх у контексті розвитку габітології, складовою частиною якої є габітоскопія, що гармонічно пов'язана з іншими методами ідентифікації особи і застосовується у комплексі з ними як додаткова методика розслідування кримінальних правопорушень.

Найбільший ефект у встановленні та ідентифікації осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, в сучасній практиці діяльності правоохоронних органів як України, так і інших держав сучасного світу, є комплексне використання традиційних, перевірених тривалою практикою прийомів і методів розслідування, а також новітніх прийомів і методів габітоскопії та інших галузей криміналістичної техніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року: Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування 2013-2024 роки. Статистика. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/2013-2024-roki-pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.
2. Хавронюк М.І. Злочинність в Україні у 2019-2024 роках: рівень, структура, динаміка, прогнози. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89 (3). С. 295–303. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/46-3.pdf>.
3. Левицький А.О. Застосування методів криміналістичної габітоскопії у процесі розслідування злочинів «по гарячих слідах». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 88–93. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/16-2.pdf>.
4. Безкоровайний Б.В. Криміналістична ідентифікація за уявним образом під час пред'явлення для впізнання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 210 с.
5. Ганьба О.Б., Радченя Н.М. Нормативно-правове забезпечення огляду місця події при розслідуванні злочинів на державному кордоні: вітчизняний і закордонний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Випуск № 2. Частина 3. С. 59–65. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/358242>.
6. Ганьба О.Б., Вичавка В.І. The role of habitoscopy in the context of investigation war crimes committed by the russian federation. *Law & Border*. 2025. № 2 (6). С. 103–126. DOI: 10.32453/law_border.v6i2.2060.
7. Левицький А.О., Антошук А.О. Роль габітоскопії при розкритті кримінальних правопорушень по «гарячих слідах». *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82 (3). С. 88–93. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/16-2.pdf>.
8. Корабель М.Г., Шейко К.В. Криміналістична габітоскопія: техніка, що допомагає у розслідуванні воєнних злочинів російської федерації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 621–624. URL: https://lsej.org.ua/10_2022/157.pdf.
9. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації: постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р.

- № 784. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-%D0%BF#Text>.
10. Гулкевич З.Т. Про поняття і проблемні аспекти габітоскопії – криміналістичного вчення про дослідження зовнішності людини. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Вип. 1. С. 140–153. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2018_1_15.
 11. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 4 : Н–П. 2002. 720 с.
 12. Ганьба О.Б., Карплюк В.М. Перспективні напрями розвитку габітоскопії в умовах збройної агресії російської федерації проти України. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах дії правового режиму воєнного стану: тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 13 березня 2026 року)*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2026. С. 47–50. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/handle/123456789/7410>.
 13. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>.
 14. Біометрія і платіжні системи – чи безпечно. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2019/09/20/39076899/>.
 15. Савченко В.А., Королишин І.М. Щодо можливості використання фізіогноміки при розкритті та розслідуванні злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 3 (12). С. 115–118. URL: https://pjuv.nuoua.od.ua/v3_2016/26.pdf.
 16. Коваленко А.В. Пред'явлення особи для впізнання за 3D-моделлю її зовнішності. *Криміналістична і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 196–204. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/555>.
 17. Криміналістика: підручник. За заг. ред. Є.В. Пряхіна. 4-те вид., перероб. і допов. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 820 с.
 18. Кікінчук В.В. Основні напрями розвитку криміналістичної габітоскопії як розділу криміналістичної техніки. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 лист. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 203–207. <https://orcid.org/0000-0003-2241-6384>.
 19. «Кажу тільки правду!» Чому родичі зниклих безвісти йдуть до ворожок та екстрасенсів. URL: <https://texty.org.ua/articles/113815/kazhu-tilky-pravdu-chomu-rodychi-znyklyh-bezvisty-shukayut-informaciyu-u-vorozhok-ta-ekstrasensiv>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026